

УДК 159.9

DOI: 10.15421/103107

Гальцева Т. О.,

доктор психологічний наук, професор,
завідувачка кафедри загальної та соціальної психології
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
ORCID: 0000-0001-7447-4776
tgaltseva1@gmail.com

Зіненко О. С.,

аспірант кафедри загальної та соціальної психології
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
ORCID: 0009-0007-0487-7626
aleksanderzinenko@gmail.com

**ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ІНТЕГРАТИВНОЇ МОДЕЛІ
ЧИННИКІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ**

**THEORETICAL SUBSTANTIATION OF AN INTEGRATIVE MODEL OF
FACTORS IN THE FORMATION OF NATIONAL IDENTITY IN THE
MODERN SOCIO-CULTURAL CONTEXT**

Анотація. У статті здійснено теоретичне обґрунтування інтегративної моделі чинників формування національної ідентичності особистості в сучасному соціокультурному контексті. Розкрито психологічні, соціальні та онтологічні детермінанти цього процесу, визначено їхню взаємодію та динаміку під впливом глобалізаційних і цифрових трансформацій. На основі аналізу праць М. Козловця, Т. Яблонської, Л. Нагорної, І. Беґа, О. Гузьмана, В. Кириченка та інших дослідників визначено, що національна ідентичність є багатовимірним психосоціальним утворенням, яке інтегрує когнітивний, емоційно-ціннісний, поведінковий і соціальний компоненти. Описано психологічні механізми формування ідентичності – ідентифікацію, інтеріоризацію, рефлексію та категоризацію – які забезпечують усвідомлення належності до нації й готовність

діяти в її інтересах. Показано роль освіти, родини, громадянського суспільства, медіапростору та державних інституцій у розвитку ідентичності молоді. Розроблена інтегративна модель чинників формування національної ідентичності відображає взаємодію онтологічного, психологічного та соціального вимірів і демонструє багаторівневу структуру від особистісних механізмів до глобально-цивілізаційних процесів. Наголошено, що формування позитивної національної ідентичності в умовах війни та поствоєнної відбудови є стратегічним ресурсом консолідації українського суспільства. Отримані результати становлять теоретико-методологічну основу для подальших емпіричних досліджень і розробки практичних психологічних стратегій підтримки національної самосвідомості молоді.

Ключові слова: ідентичність особистості, національна ідентичність, громадська ідентичність, соціокультурний контекст, психологічні чинники, глобалізація, молодь.

Abstract. The article provides a theoretical justification of an integrative model of factors shaping an individual's national identity in the contemporary socio-cultural context. The study reveals the psychological, social, and ontological determinants of this process and outlines their interaction and dynamics under conditions of globalization and digital transformation. Based on the works of M. Kozlovets, T. Yablonska, L. Nahorna, I. Bekh, O. Guzman, and V. Kyrychenko, national identity is defined as a multidimensional psychosocial construct integrating cognitive, emotional-value, behavioral, and social components. Psychological mechanisms of identity formation-identification, interiorization, reflection, and categorization-are described as those ensuring awareness of belonging to the nation and readiness to act in its interests. The study highlights the role of education, family, civil society, media space, and state institutions in developing youth identity. The proposed integrative model of national identity factors reflects the interaction of ontological, psychological, and social

dimensions and demonstrates a multilevel structure ranging from individual mechanisms to global-civilizational processes. It is emphasized that the formation of a positive, democratic, and resilient civic identity amid war and postwar recovery serves as a strategic resource for the consolidation of Ukrainian society. The results provide a theoretical and methodological foundation for further empirical studies and the development of psychological strategies to strengthen national self-awareness among youth.

Keywords: personal identity, national identity, civic identity, socio-cultural context, psychological factors, globalization, youth.

Постановка проблеми. У сучасному світі глобалізаційні процеси суттєво трансформують межі культурної, громадянської та національної ідентичності. Вони поєднують тенденції до уніфікації цінностей із прагненням народів зберегти власну самобутність, що актуалізує потребу у міждисциплінарному аналізі феномену національної ідентичності.

У вітчизняній психологічній науці вагомий внесок у дослідження національної ідентичності зробили: М. А. Козловець, який розглядає національну ідентичність як конструкт самосвідомості, що інтегрує когнітивний, афективний і конативний компоненти [10], Т. М. Яблонська, яка розмежовує поняття національної та етнічної ідентичності [17] та дослідниця Л. Нагорна, яка визначає її як чинник державотворення [12]. Спираючись на їх роботи національну ідентичність можна трактувати як багатовимірне утворення, що поєднує когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти, формується через засвоєння цінностей і традицій спільноти [3].

Особливого значення розвиток національної ідентичності набуває в юнацькому віці, який є сенситивним періодом становлення національної самосвідомості. Освітнє середовище виступає ключовим чинником її розвитку, забезпечуючи засвоєння ціннісних орієнтирів і формування громадянської

позиції. Психологічні механізми цього процесу: ідентифікація, рефлексія, інтеріоризація, стереотипізація та категоризація - забезпечують інтеграцію знань, емоцій і поведінкових патернів, що формуються у процесі соціалізації [17].

Глобалізація створює нові умови для формування національної ідентичності, поєднуючи культурну уніфікацію з прагненням до збереження самобутності. Цифрові платформи стають простором конструювання сучасного національного наративу, водночас посилюючи інформаційні ризики та потребу у розвитку медіаграмотності.

У пострадянських країнах становлення національної ідентичності відбувалося в умовах ціннісного вакууму та геополітичної невизначеності. Після розпаду СРСР вона стала важливим чинником державотворення, виконуючи легітимаційну, мобілізаційну та консолідаційну функції [7; 12; 16]. Інформаційний простір перетворився на арену боротьби за національну ідентичність: гібридні інформаційні війни та конкуренція між національними і транснаціональними медіа призвели до фрагментації самоототожнення [8]. Водночас національна ідентичність зберігає консолідаційну функцію, залишаючись основою державності [7].

Події Революції Гідності стали каталізатором активізації процесів формування інклюзивної громадянської ідентичності, зорієнтованої на європейські цінності, попри інституційну слабкість і регіональні відмінності [1].

Мета статті. Теоретичне обґрунтування інтегративної моделі чинників формування національної ідентичності особистості в сучасному соціокультурному контексті, що поєднує психологічні, соціальні та онтологічні детермінанти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національна ідентичність - це інтегральне психосоціальне утворення, що відображає усвідомлення особистості належності до певної нації та готовність діяти в її інтересах. Вона формується під впливом історичних, політичних та культурних чинників [13].

Структура національної ідентичності охоплює три взаємопов'язані компоненти - когнітивний, емоційно-ціннісний і поведінковий. Формування ідентичності забезпечується дією психологічних механізмів: ідентифікації (емоційне ототожнення), категоризації (структурування уявлень), рефлексії (усвідомлення належності) та інтеріоризації (перетворення соціальних норм у внутрішні цінності). Процес її становлення є нелінійним: у періоди соціальних змін можливі кризи між традиційними й новими цінностями. Здатність адаптуватися до викликів часу визначає зрілість колективної свідомості.

В умовах глобалізації актуальним стає поєднання самобутності з відкритістю до міжкультурного діалогу, гармонійне поєднання традицій з інноваціями та консолідація суспільства з урахуванням культурного різноманіття [12]. Отже, національна ідентичність є динамічним психосоціальним утворенням, що розвивається протягом життя та визначає самореалізацію особистості у національно-культурному просторі. Ми вважаємо, що подальші дослідження мають зосереджуватися на вивченні механізмів її розвитку в умовах соціальних трансформацій і зміцненні самосвідомості молоді.

Типологізація національної ідентичності має міждисциплінарний характер і поєднує особистісний (індивідуальні характеристики) і соціальний (ролі, статуси, групові належності) рівні [6; 11]. Г. Філіпчук наголошує на значенні освіти для розвитку громадянських компетентностей [16], а І. Бех описує ідентифікацію як взаємодію когнітивних, емоційних і поведінкових компонентів [3].

Психосемантичні дослідження доводять, що національна ідентичність розвивається через систему особистісних смислів і соціальних значень [9]. У молоді цей процес зумовлений взаємодією психологічних, соціальних і культурних чинників. Цифрова культура відкриває нові форми самовираження, тоді як освіта інтегрує когнітивні, емоційні й поведінкові компоненти. Ідентифікація, інтеріоризація та рефлексія забезпечують становлення зрілої ідентичності, що стає основою громадянської та культурної самоактуалізації [3].

У кризові періоди національна ідентичність виконує функцію психологічного захисту й резильєнтності, сприяючи консолідації суспільства [18]. Міждисциплінарний аналіз підтверджує, що це складне динамічне утворення, вивчення якого потребує інтеграції філософських, соціологічних і психологічних підходів, що відкриває нові можливості для її розвитку [19].

На основі узагальнення теоретичних і емпіричних даних нами розроблено інтегративну модель національної ідентичності, що враховує виклики глобалізації та цифровізації. Ідентичність розглядається як психологічний конструкт із чотирма взаємопов'язаними компонентами – когнітивним, емоційним, поведінковим і ціннісним, які поєднують традиційні механізми формування з новітніми соціокультурними тенденціями.

Когнітивний компонент охоплює знання про історію, культуру й традиції нації, формуючи основу усвідомлення приналежності. Емоційний відображає почуття єдності, гордості та прагнення до збереження культурної спадщини. Поведінковий виражається у громадянській активності, використанні рідної мови, участі в культурних і волонтерських ініціативах. Ціннісний компонент інтегрує історичний досвід і духовні традиції, утворюючи ядро національної свідомості [2; 9].

Ціннісний вимір особливо вразливий до глобалізаційних впливів, які поширюють універсальні орієнтації - індивідуалізм, прагматизм, споживацтво - та послаблюють традиційні моральні регулятори. Збереження автентичності потребує вибіркового засвоєння позитивних ідей інших культур із дотриманням власної духовної самобутності. Ефективними механізмами протидії уніфікації виступають державна культурно-освітня політика, спрямована на зміцнення національної свідомості, та активність громадянського суспільства – культурно-мистецькі ініціативи й волонтерські рухи, що забезпечують передачу цінностей і спадкоємність поколінь.

Узгоджений розвиток когнітивного, емоційного, поведінкового й ціннісного компонентів формує стійку самосвідомість і резильєнтність, що

підтверджує ефективність інтегративної моделі як теоретико-методологічної основи для освітніх стратегій розвитку національної самосвідомості молоді [2; 9].

Національна ідентичність є багатовимірним соціально-психологічним феноменом, який формується під впливом онтологічних, психологічних і соціальних чинників. Її аналіз потребує інтегративного підходу, що поєднує філософські, психологічні, соціологічні, культурологічні та політологічні перспективи [10], дозволяючи простежити взаємозв'язок між об'єктивними умовами національного буття та суб'єктивними механізмами самоідентифікації.

Онтологічний вимір охоплює територію, історію, мову, релігію, культуру й економіку як основи національного існування [5]. Формування української ідентичності ускладнювалося перетином цивілізаційних систем, що спричинило регіональні відмінності [16].

Психологічні чинники охоплюють процеси інтеріоризації культурного досвіду, через які соціальні умови трансформуються у внутрішні смисли, цінності й переживання [6]. У структурі самоідентифікації взаємодіють когнітивні (знання про історію та культуру [17]), емоційні (гордість, патріотизм [4]), мотиваційно-вольові (активна громадянська позиція [14]) й ціннісно-сміслові (моральні орієнтири [4]) компоненти. Захисні механізми – раціоналізація, ідеалізація, компенсація – підтримують позитивний образ нації, тоді як вікові та освітні чинники визначають інтенсивність національних переживань [6; 15]. У добу глобалізації трансформація цих механізмів підсилює потребу в розвитку медіаграмотності та критичного мислення [7].

Соціальний вимір включає інституційні та комунікативні чинники. Сім'я формує базові цінності, освіта – патріотизм і толерантність, а медіаосвіта – стійкість до маніпуляцій. Медіапростір створює символічне поле національної комунікації, яке, поряд із консолідацією, може породжувати й інформаційні загрози [7]. Отже, національна ідентичність є результатом взаємодії

онтологічних, психологічних і соціальних детермінант, що забезпечують її цілісність і динамічність.

Державні інституції реалізують політику ідентичності через символіку, мову, свята та історичні наративи, формуючи рамки громадянської самоідентифікації. Їх ефективність і довіра до влади безпосередньо впливають на характер громадянської ідентичності. Як зазначає Л. Нагорна, національна ідентичність виступає інтегративним чинником державотворення [12].

Громадянське суспільство забезпечує простір самоорганізації та розвитку демократичних цінностей. Громадські ініціативи, волонтерські рухи й незалежні медіа формують просоціальну спрямованість і відповідальність за спільне майбутнє. І. Петровська підкреслює, що готовність до кооперації є ключовою умовою громадянської ідентичності [14]. Правова система, заснована на верховенстві права, гармонізує етнокультурну та політичну складники [12].

Регіональні й етнічні чинники зумовлюють різноманіття моделей самоідентифікації. За О. Гузьманом, історико-культурні особливості впливають на динаміку націєтворення [16]. Формування громадянської нації в поліетнічному суспільстві потребує інклюзивності та поваги до культурного різноманіття. Т. Яблонська наголошує на відмінності механізмів етнічної й національної ідентичності [17].

Геополітичні чинники визначають місце держави у світі: зовнішні виклики, війни та культурна експансія стимулюють консолідацію, тоді як участь у наднаціональних структурах формує нові рівні ідентичності. О. Гузьман зазначає, що глобальні трансформації й політичний плюралізм ускладнюють націєтворення, породжуючи ідентифікаційну невизначеність [16].

Глобалізація розмиває традиційні межі приналежності, але водночас активізує локальні форми самоідентифікації. За В. Кириченком, збереження автентичності в інформаційному суспільстві потребує розвитку критичного мислення й медіаграмотності як засобів психологічного самозахисту [8].

Системний аналіз чинників національної ідентичності дав змогу побудувати інтегративну модель, що відображає взаємодію онтологічних, психологічних і соціальних аспектів (рис. 1). Її візуалізація представлена у вигляді концентричної структури, в центрі якої – індивід як суб'єкт самоідентифікації, оточений п'ятьма рівнями детермінації.

Модель демонструє багаторівневу систему впливів – від особистісно-психологічних до глобально-цивілізаційних. Її евристичність полягає у здатності пояснювати кризові явища та забезпечувати подальшу теоретичну і емпіричну верифікацію.

1-й рівень охоплює когнітивні, емоційні, ціннісні та поведінкові механізми самоідентифікації.

2-й - соціально-групові чинники: сімейне виховання, освіту, міжособистісні стосунки.

3-й - суспільно-інституційні (держава, правова система, громадянське суспільство, медіапростір).

4-й - відображає культурно-історичні чинники: історію, мову, релігію, традиції, символи.

Усі рівні взаємопов'язані онтологічним (територія, історія, культура, економіка), психологічним (переживання належності) та соціальним (інституційні процеси) вимірами, формуючи цілісну систему (рис. 2).

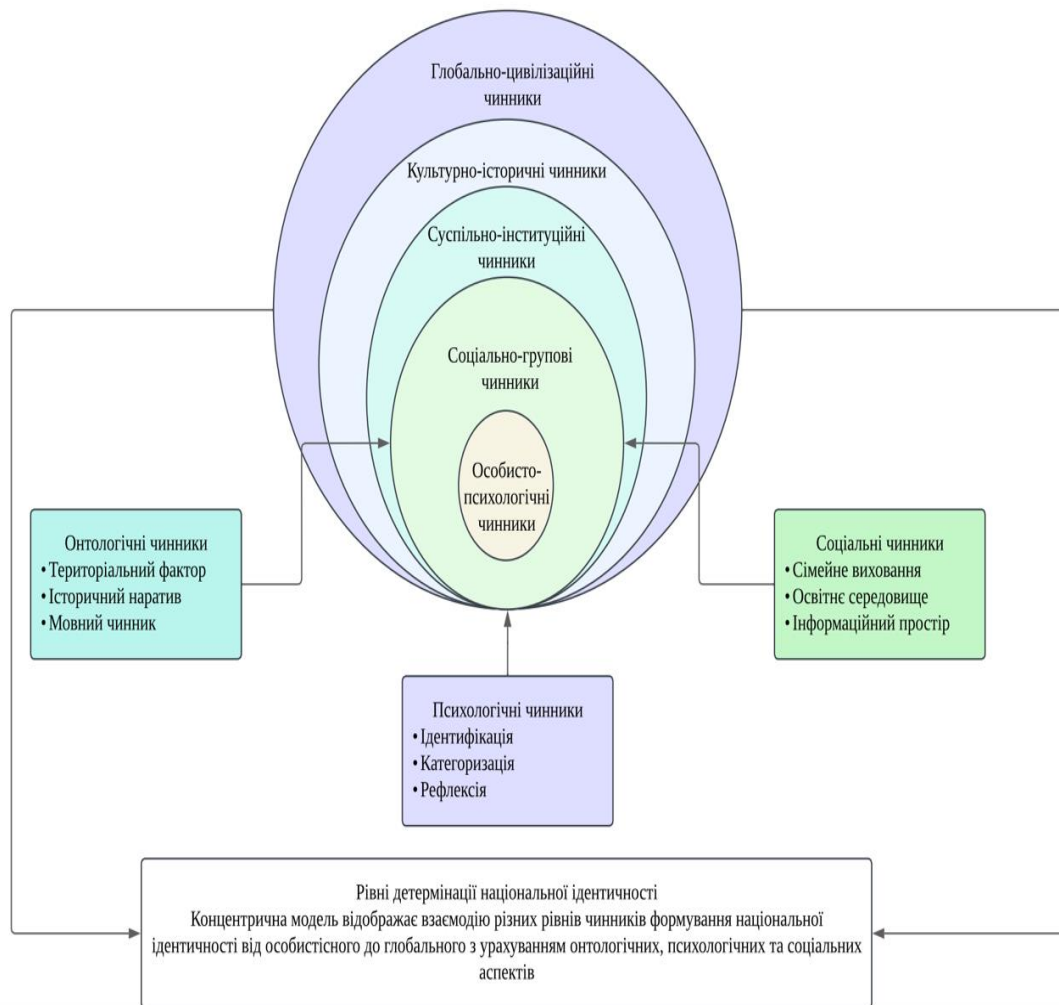

Рис. 1. Інтегративна модель чинників формування національної ідентичності

Під впливом глобалізації та цифровізації національна ідентичність зазнає трансформацій: глобальні процеси поєднують локальні й наднаціональні елементи, а цифрове середовище створює нові форми віртуальної комунікації. За даними В. Кириченка, 78 % молоді використовують соціальні мережі для підтримки національної ідентичності, а 65 % – для участі в онлайн-спільнотах української культури [7].

Формування національної моделі ідентичності в поліетнічних суспільствах базується на інклюзивності та спільних демократичних цінностях. Перспективним напрямом досліджень є розробка механізмів розвитку громадянської нації, що гармонізує міжетнічні відносини [14].

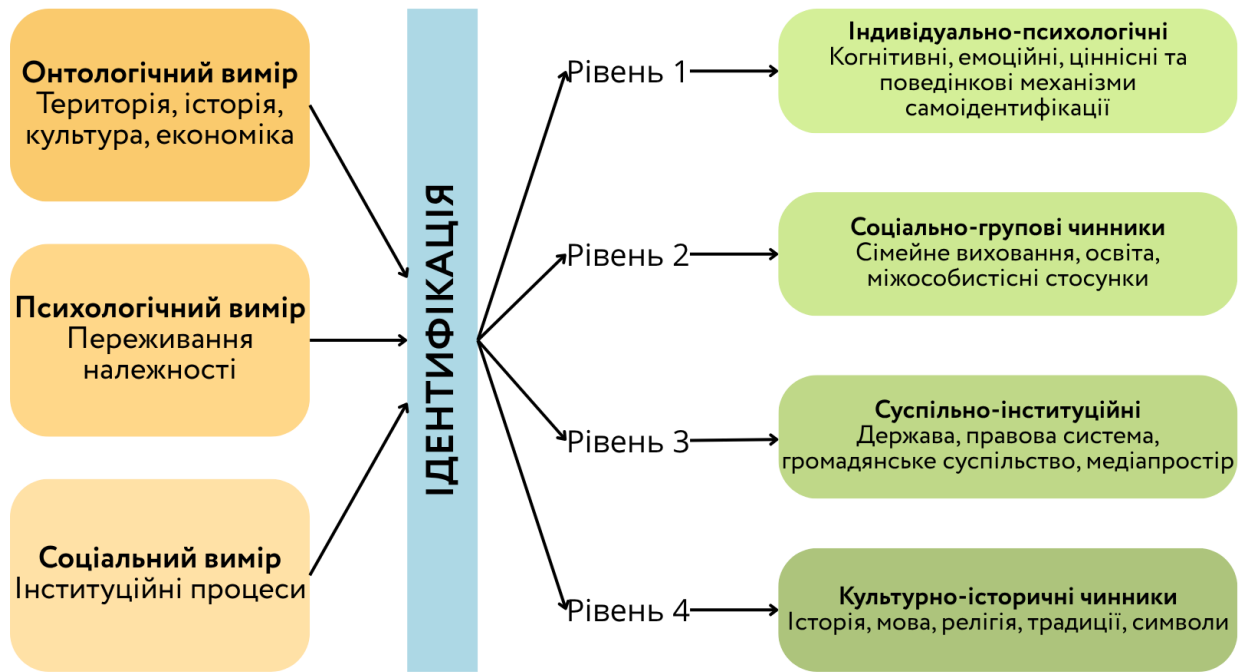

Рис. 2. Багаторівнева модель формування національної ідентичності

В умовах гібридних загроз і медіаманіпуляцій особливого значення набувають резильєнтність і критичне мислення, адже саме медіаграмотність забезпечує збереження автентичної самосвідомості [7].

Регіональні відмінності залишаються вагомим чинником націєтворення: історичний досвід і мовна ситуація зумовлюють різні модуси самоідентифікації. Мовний чинник і надалі виступає маркером свідомості: україномовний Захід, білінгвальний Центр і російськомовний Схід демонструють різні типи мовно-національної самосвідомості [12].

Формування позитивної, демократично орієнтованої ідентичності, заснованої на громадянській відповідальності й культурному діалозі, є стратегічним завданням сучасної України. І. Петровська доводить, що зріла ідентичність корелює з високим рівнем громадянської активності та соціальної відповідальності [14].

Отже, інтегративна модель чинників формування національної ідентичності відображає її багатовимірну природу та взаємозумовленість,

служуючи теоретико-методологічною основою подальших досліджень і стратегій зміцнення позитивної ідентичності в умовах глобалізованого світу.

Висновки з проведеного дослідження. У результаті проведеного теоретичного аналізу узагальнено сучасні підходи до розуміння національної ідентичності як динамічного психосоціального конструкту, що формується у взаємодії особистісних, соціальних і культурно-історичних чинників. Обґрунтовано інтегративну модель, яка відображає системну взаємодію когнітивного, емоційного, поведінкового та ціннісного компонентів, визначаючи національну ідентичність як основу громадянської зрілості, соціальної відповідальності та резильєнтності особистості.

Перспективи подальших досліджень полягають у емпіричній перевірці запропонованої моделі на вибірці сучасної української молоді, виявленні взаємозв'язків між рівнем сформованості національної ідентичності, психологічним благополуччям і соціальною активністю, а також у розробці психолого-педагогічних стратегій зміцнення позитивної громадянської ідентичності молодого покоління України в умовах воєнних та поствоєнних трансформацій.

Література:

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму. Київ : Критика, 2001. 272 с.
2. Бевз Т. Вплив глобалізації на утвердження національної ідентичності в умовах війни: виклики і загрози. Українознавство. 2022. вип. 3. С. 8–26.
3. Бех І. Ідентифікація у вихованні та розвитку особистості. Педагогіка і психологія. 2013. вип. 4. С. 42–49.
4. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія. Київ : Академвидав, 2010. 416 с.
5. Голоденко О. Аналіз теоретичних підходів до вивчення феномену ідентичності в соціогуманітарних науках. Соціологічні студії. 2013. вип. 1. С. 37–40.
6. Іваненко Б. Я-ідентичність особистості: статичні й динамічні аспекти. Вісник Львівського університету: Серія психологічні науки. 2020. вип. 7. С. 53 – 61.
7. Ігнатенко В. Проблема етнічної ідентичності: аналіз дискусійних аспектів. Вісник Черкаського університету.. 2008. Серія Історичні науки. С. 12–17.
8. Кириченко В. Особистість у сучасному інформаційному суспільстві. Житомир : ЖДУ імені Івана Франка, 2020. 245 с.
9. Кириченко В., Дудник О. Психосемантична репрезентація образу ворога в українському медіапросторі (після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України). Журнал соціальної та практичної психології. 2023. вип. 1. С. 5–11.
10. Козловець М. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с.
11. Москаленко В. Соціалізація особистості. Монографія. Київ : Національна Академія Педагогічних Наук України Інститут Психології імені Г.С. Костюка, 2013. 540 с.
12. Нагорна Л. Поняття «національна ідентичність» і «національна ідея» в українському термінологічному просторі. Політичний менеджмент. 2003. вип. 2. С. 14 – 30.
13. Османова А. Психологічні детермінанти розвитку ідентичності особистості у працях зарубіжних і вітчизняних вчених. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2020. Т. 31, вип. 1 : Серія: психологія. С. 45 – 52.
14. Петровська І. Соціально-психологічні чинники становлення громадянської ідентичності особистості. Проблеми сучасної психології. 2020. вип. 49. С. 269 – 295.
15. Співак Л., Піонтковська Д. Вікова динаміка національної самоідентичності особистості в юності. Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2014. вип. 49 : Психологія. С. 145 – 153.

16. Філіпчук Г. Національна ідентичність: культурно-освітній вимір : монографія. Чернівці : Друк Арт, 2016. 304 с.
17. Яблонська Т. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. Наукові записки Інституту психології ім.Г.С.Костюка НАПН України. 2010. вип. 38. С. 378 – 387.
18. Ariely G. Testing the National Identity Argument in a Time of Crisis – Evidence from Israel. Nationalities Papers. 2024. вип. 52. С. 205 – 221.
19. Rahm J., Gonsalves A. Refiguring research stories of science identity by caring to the embodied, affective, and non-human. Frontiers in Education. 2023. вип. 8. С. 1–16.

References:

1. Anderson, B. (2001). Uiaveni spilnoty. Mirkuvannia shchodo pokhodzhennia y poshyrennia natsionalizmu [Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism] Kyiv : Krytyka. 272 p. [in Ukrainian].
2. Bevz, T. (2022). Vplyv hlobalizatsii na utverdzhennia natsionalnoi identychnosti v umovakh viiny: vyklyky i zahrozy [The impact of globalization on the establishment of national identity in the conditions of war: challenges and threats] Ukrainoznavstvo. 2022. Vol. 3. 8–26 [in Ukrainian].
3. Bekh, I. (2013). Identyfikatsiia u vykhovanni ta rozvytku osobystosti [Identification in the upbringing and development of personality] Pedagogika i psykholohiia. 2013. Vol. 4. 42–49 [in Ukrainian].
4. Boryshevskyi, M. (2010). Doroha do sebe: Vid osnov subiektnosti do vershyn dukhovnosti [The road to self: From the foundations of subjectivity to the heights of spirituality] : monohrafiia. Kyiv : Akademvydav. 416 p. [in Ukrainian].
5. Holodenko, O. (2013). Analiz teoretychnykh pidkhodiv do vyvchennia fenomenu identychnosti v sotsiohumanitarnykh naukakh [Analysis of theoretical approaches to the study of the phenomenon of identity in the social sciences and humanities] Sotsiologichni studii. 2013. Vol. 1. 37–40 [in Ukrainian].
6. Ivanenko, B. (2020). Ya-identychnist osobystosti: statychni y dynamichni aspekty [Self-identity of the individual: static and dynamic aspects] Visnyk Lvivskoho universytetu: Seriiia psykholohichni nauky. 2020. Vol. 7. 53–61 [in Ukrainian].
7. Ihnatenko, V. (2008). Problema etnichnoi identychnosti: analiz dyskusiinykh aspektiv [The problem of ethnic identity: an analysis of controversial aspects] Visnyk Cherkaskoho universytetu.. 2008. Seriiia Istorychni nauky. 12–17 [in Ukrainian].
8. Kyrychenko, V. (2020). Osobystist u suchasnomu informatsiinomu suspilstvi [The individual in the modern information society] Zhytomyr : ZhDU imeni Ivana Franka. 245 p. [in Ukrainian].
9. Kyrychenko, V., Dudnik, O. (2023). Psykhosemantychna reprezentatsiia obrazu voroha v ukrainskomu medaprostori (pislia pochatku povnomasshtabnoho vtorhnennia rosii na terytoriiu Ukrainy) [Psychosemantic representation of the image of the enemy in the Ukrainian media space (after the start of the full-scale invasion of

russia on the territory of Ukraine)] Zhurnal sotsialnoi ta praktychnoi psykholohii. 2023. Vol. 1. 5–11 [in Ukrainian].

10. Kozlovets, M. (2009). Fenomen natsionalnoi identychnosti: vyklyky hlobalizatsii [The phenomenon of national identity: the challenges of globalization] : monohrafiia. Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka. 558 p. [in Ukrainian].

11. Moskalenko, V. (2013). Sotsializatsiia osobystosti. Monohrafiia [Socialization of the individual. Monograph] Kyiv : Natsionalna Akademiia Pedahohichnykh Nauk Ukrainy Instytut Psykholohii imeni H.S. Kostiuka. 540 p. [in Ukrainian].

12. Nahorna, L. (2003). Poniattia «natsionalna identychnist» i «natsionalna ideia» v ukrainskomu terminolohichnomu prostori [The concepts of "national identity" and "national idea" in the Ukrainian terminological space] Politychnyi menedzhment. 2003. Vol. 2. 14–30 [in Ukrainian].

13. Osmanova, A. (2020). Psykholohichni determinanty rozvytku identychnosti osobystosti u pratsiakh zarubizhnykh i vitchyznianskykh vchenykh [Psychological determinants of the development of personal identity in the works of foreign and domestic scientists] Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. 2020. T. 31, Vol. 1 : Seriia: psykholohiia. 45–52 [in Ukrainian].

14. Petrovska, I. (2020). Sotsialno-psykholohichni chynnyky stanovlennia hromadianskoi identychnosti osobystosti [Socio-psychological factors of the formation of an individual's civic identity] Problemy suchasnoi psykholohii. 2020. Vol. 49. 269–295 [in Ukrainian].

15. Spivak, L., Piontkivska, D. (2014). Vikova dynamika natsionalnoi samoidentychnosti osobystosti v yunosti [Age dynamics of national self-identity of the individual in youth] Visnyk KhNPU imeni H. p. Skovorody. 2014. Vol. 49 : Psykholohiia. 145–153 [in Ukrainian].

16. Filipchuk, H. (2016). Natsionalna identychnist: kulturno-osvitnii vymir [National identity: cultural and educational dimension] : monohrafiia. Chernivtsi : Druk Art. 304 p. [in Ukrainian].

17. Yablonska, T. (2010). Identychnist yak predmet psykholohichnoho analizu [Identity as a subject of psychological analysis] Naukovi zapysky Instytutu psykholohii im.H.S.Kostiuka NAPN Ukrainy. 2010. Vol. 38. 378–387. [in Ukrainian]

18. Ariely, G. (2024). Testing the National Identity Argument in a Time of Crisis – Evidence from Israel. Nationalities Papers. 2024. Vol. 52. 205 – 221.

19. Rahm, J., Gonsalves, A. (2023). Refiguring research stories of science identity by caring to the embodied, affective, and non-human. Frontiers in Education. 2023. Vol. 8. 1 – 16.